

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Het geld van de Republiek

Jacobi, H.W.

Citation

Jacobi, H. W. (1998). Het geld van de Republiek. *Leidschrift : The Republic's Money*, 13(April), 118-133. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/72920>

Version: Not Applicable (or Unknown)
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/72920>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Het geld van de Republiek

H.W. Jacobi

De bedoeling van deze bijdrage is om enig houvast te bieden aan de onderzoeker die gebruik wil maken van in de archieven aangetroffen geldbedragen uit de tijd van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. De bijdrage is opgebouwd uit twee delen. In het eerste deel, onder de titel 'De munten', wordt een summier schets gegeven van het geld (= munten) dat in de Republiek werd gemaakt en gebruikt. In het tweede deel, onder de titel 'De boekhouding', wordt ingegaan op de wijze waarop geldbedragen in schriftelijke bronnen zijn genoteerd. Het artikel heeft niet de pretentie een uitputtende en gedetailleerde inleiding op het gebied van het geld van de Republiek te verschaffen. De verschillen in de geldomloop tussen het begin van de Republiek in 1579 en haar einde in 1795 zijn zo groot dat behandeling in enkele pagina's alleen door verregaande simplificatie mogelijk is.

De munten

In het begin van de Republiek werden munten niet alleen door de provincies geslagen, maar bezaten ook een aantal steden en adellijke heren het muntrecht. In perioden waarin met winst aangemunt kon worden hebben alle rechthebbenden van hun muntrecht gebruik gemaakt. Om de inkomsten uit het Muntbedrijf te vergroten namen de steden en vooral een aantal heren het dikwijls niet zo nauw met de voorschriften. Het grote aantal muntproducenten leidde er ook toe dat de munten van de Republiek niet in een systematisch opgebouwde reeks muntwaarden pasten, zoals wij die sinds het begin van het Koninkrijk der Nederlanden kennen. Het feit dat vele muntsoorten navolgingen waren van oudere, soms buitenlandse munten, maakte dat zij dikwijls geen logische waardeverhouding tot andere stukken vertoonden. Daarnaast leverde ook het oplopen van de koersen van de gouden munten en de grote zilverstukken in het begin van de 17e eeuw vaak moeilijk deelbare waarden op.

Door de intensieve internationale handel heeft de muntomloop van de Nederlanden altijd voor een substantieel deel bestaan uit buitenlands geld. Uit muntschatten en beschrijvingen van boedels en kassen blijkt aan het eind van de

16e eeuw de omloop wat betreft het groot geld - zilverstukken van daalderformaat en goudstukken - voor ongeveer 25 procent uit buitenlands geld te bestaan. Het gebruikte kleingeld was vrijwel geheel Nederlands. In de loop van de 17e en 18e eeuw nam het aandeel van buitenlandse munten in de Nederlandse circulatie geleidelijk af, zodat aan het eind van de 18e eeuw de omloop vrijwel geheel uit de eigen munten van de provincies bestond.

Tabel 1. De belangrijkste munten van de Republiek

	<i>muntnaam</i>	<i>geslagen in periode</i>	<i>waaarde in stuivers</i>
gouden	gouden rijder	1606-1640 en 1749-1765	202 (1606) - 280 (1795)
munten:	gouden dukaat	1586-1808	76 (1606) - 113 (1795)
zilveren	zilveren rijder	1659-1798	63
munten:	drie-guldenstuk	1681-1800	60
	zilveren dukaat	1659-1808	50
	zilveren dukaat van Zeeland	1659-1798	50 (1659) - 52 (vanaf 1672)
	Nederlandsche rijksdaalder	1586-1700	47 (1606) - 52 (1659)
	leeuwendaalder	1574-1713	38 (1606) - 42 (1659)
	daalder	1676-1704	30
	florijn	1601-1692	28
	gulden	1680-1800	20
	schelling	1581-1692 (1794)	6
	dubbele stuiver	1614-1734	2
	stuiver	1614-1734 en 1738-1791	1
koperen	oord	1574-1684	1/4
munten:	duit	1574-1797	1/8

Het veelvuldig gebruik van buitenlandse munten in de Nederlandse omloop en de grote diversiteit van soorten en typen van binnenlandse makelij maakte het gebruik van geld zeer ingewikkeld (zie Tabel 1). Om het gebruik van geld in de Republiek in goede banen te leiden, werden op basis van wetgeving speciale boekjes uitgegeven: Plakkaten (wetteksten), Beeldenaars (boekjes met waarde-aanduiding van toegelaten munten) en Manualen (boekjes met afbeeldingen met smeltprijzen). Om de gewichten van (speciaal de gouden) munten te kunnen controleren, werd door bankiers, wisselaars en kooplieden gebruik gemaakt van speciaal daarvoor vervaardigde muntgewichtdoosjes. Figuur 1 laat de titelpagina van een Beeldenaar zien. Twee hieruit weergegeven

bladzijden (Figuren 2 en 3) laten zien welk een verscheidenheid aan munten in omloop was.

BEELDENAER,

Ofte

Figuur-boeck / dienende op de

**Nieuwe Ordonnantie vander Munte / gearresteert ende
uyt-gegeven by de Doozuchtighe Hog: ende Mog: Heeren Staten
Generael der Vereenighde Nederlanden vanden een-en-twintichsten
Julij 1622 / met de Ampliatie van dien / dooz de ghemelte Heeren
vanden 12. Augustus 1626. Inde welcke / tot meerder verlichtinghe /
gerepresenteert werden de Figuren vande Goude en Silbere Munte /
cours ende gangh hebbende in kracht der selver Ordonnantie /
ende boven welcken geene tot andere prijse ontfangen /
of besteedt sullen werden.**

IN 's GRAVENHAGHE,

By de VVeduwe ende Erffgenamen van wijlen Hillebrant

Iacobssz van Wouw, Ordinaris Druckers vande Hog. Mog.

Heeren Staten Generael, Anno 1626.

Met Privilegie.

Figuur 1. Beeldenaar 1626, titelpagina (Rijksmuseum het Koninklijk Penningkabinet)

Enckele Ducaten/

Weghen twee engelsen negen asen sijf/tot ——— liij gul. v stuy.

Den enckelen **Nederlandtsche**

Ducaet met de Letteren/
tot ——— liij gul. v stuy.

Den **Hollandtschen** Ducaet/
weecht en doet als de booggaende.

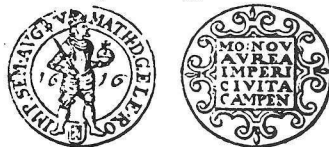
Den **West-Indtschen** Du-
caet weecht ende doet als de
booggaende.

Den Ducaet van **Deventer**
met de Letteren / weecht en
doet als de booggaende.

Den Ducaet van **Campen** met
de Letteren. weecht ende doet
als de booggaende.

Den Ducaet van **Zwol** met de
Letteren / weecht en doet
als de booggaende.

Enckele Ducaten van **Spaen-**
glen / en die daer onder zijn
begrepen/

Wegen en doen als de booggaende.
C **Carolus** fi. Arragon Ducaet.

Carolus fi. Arragon Ducaet.

Figuur 2. Beeldenaar 1626, Afbeeldingen van gouden dukaten: Enckele Ducaten ((Rijksmuseum Het Koninklijk Penningkabinet, Leiden)

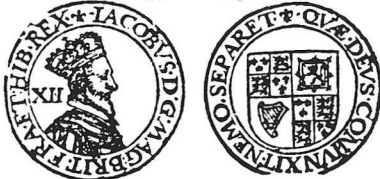
Engelsche en Schotse Penningen.

Den Enghelesche Schellingh, en die van Groot Britannië, op 't gewichte bā 3. eng. 2 8. asen/ ter remedie van 3. asen tot — x stuip. bij pen.

De halve van dien/ ten prijs en gewichte na advenant. Schellingh van Elisabeth.

Schellingh van Jacobus.

Den halve Schellingh van Elisabeth.

Den Schotsen Penningh met de ene Distel/ blom aende eene zyde/ en het Wapen aen de ander zyde.

Weecht vier engelsen en een halve/ ter remedie van drie asen/ tot — xij stuip.

Den halve en minder ghedeelten van dien nae advenant.

De Schotse Harpe.

Op 't ghewichte van twee engelsen 29. asen/ ter remedie van twee asen/ tot — xij stuipbers.

De halve van dien nae advenant.

Den halve.

Figuur 3. Beeldenaar 1626, Afbeeldingen van zilveren munten uit Groot-Brittannië: Engelsche en Schotse Penningen (Rijksmuseum Het Koninklijk Penningkabinet, Leiden)

De basis van het muntsysteem van de Republiek werd gevormd door de gulden, ter waarde van 20 (Bourgondische) stuivers. De stuiver werd verdeeld in 8 duiten. De onderverdeling van de gulden in 20 stuivers was gebaseerd op de waarde van de gouden carolusgulden die in 1521 was ingevoerd. In 1544 werd er voor het eerst een zilveren carolusgulden geslagen. Door inflatie was de waarde van deze munten in het begin van de Republiek opgelopen tot 33 stuivers. Een bedrag van 20 stuivers bleef men echter een carolusgulden noemen. Pas laat in de 17e eeuw werden weer zilveren guldens van 20 stuivers geslagen; vanaf 1680 op basis van Provinciale muntwetgeving en vanaf 1694 op basis van Generaliteitswetgeving.

Groningse munten

Een opvallend voorbeeld van afwijkende muntslag wordt gevormd door de stad Groningen (zie Tabel 2). Tot 1593 heeft Groningen een geheel aparte plaats in het muntwezen van de Republiek ingenomen en sloeg de stad munten. Deze waren geheel onafhankelijk van het geld in de overige Nederlandse gewesten. Na een lange periode van stilstand had de stad in 1560 de muntslag weer ter hand genomen. De basis van het Groningse muntstelsel was de Groningse stuiver die lichter was dan de Bourgondische en die verdeeld was in 6 plakken. De verhouding tussen de Groningse en de Bourgondische stuiver was 4:3.

Tabel 2. De Groningse munten

	<i>geslagen in periode 1560-1594</i>	<i>geslagen in periode 1595-1649</i>
<i>gouden munten:</i>	<i>goudgulden</i>	
<i>zilveren munten:</i>	daalder langrok (= 8 Gron. stuiver) flabbe (= 4 Gron. stuiver) jager (= 2 Gron. stuiver) vlieger (= 1 Gron. stuiver) stuiver (= 6 plak) halve stuiver (= 3 plak) dubbele plak (= 2 plak) plak halve plak	rijksdaalder langrok (= 8 Brab. stuiver) flabbe (= 4 Brab. stuiver) jager (= 2 Brab. stuiver) stuiver (= 8 plak) halve stuiver (= 4 plak) oord (= 2 plak) plak

In de jaren 1593-1598 werd het Groningse muntwezen aangepast aan dat van de Republiek. De basis van het nieuwe stelsel werd de Brabantse stuiver (gelijk aan de stuiver van de Republiek), onderverdeeld in 8 plakken. De eigen Groningse muntsoorten bleven echter gehandhaafd en werden met een zekere regelmaat aangemunt tot in 1630. Na 1649 werd het Groningse munthuis gesloten, waarmee een einde kwam aan de aparte plaats van de stad binnen het muntwezen van de Republiek. In de jaren 1690-1692 werd de munt te Groningen geopend voor de zeer winstgevende aanmaak van florijnen schellingen, stuivers, en duiten, alle gebruikelijke munttypen van de Republiek.

Figuur 4. Beeldenaar 1626, Afbeeldingen van Groningse flabben en provinciale dubbele stuivers (Rijksmuseum Het Koninklijk Penningkabinet)

De boekhouding

Bij de interpretatie van muntnamen en schriftelijk vermelde geldbedragen moet steeds rekening worden gehouden met het verschil tussen tastbare munten en rekenmunten. Het tastbare geld wordt gevormd door de werkelijke muntstukken die in de tijd circuleerden en die wij kennen uit de huidige muntverzamelingen. Rekenmunten zijn eenheden waarmee wel geldbedragen aangeduid werden, maar die niet als werkelijk tastbare muntstukken bestonden.

De boekhouding werd in de Republiek in principe gevoerd in rekenmunt, namelijk een systeem van ponden, schellingen en penningen. Dit systeem waarbij pond voor 240 stond, schelling voor 12 en penning voor 1, was in gebruik vanaf de Karolingische tijd. Een pond bevatte 20 schellingen, een schelling bevatte 12 (of 16) penningen. Om te weten welke bedragen met deze ponden, schellingen en penningen werden bedoeld, moet vaststaan welke waarde door de boekhouding aan deze rekenmunten werd toegekend. Binnen de Republiek werd voornamelijk gebruik gemaakt van twee verschillende notatiesystemen, het pond Hollands en het pond Zeeuws. Naast deze twee veel gebruikte systemen werd er in diverse provincies vastgehouden aan lokale tradities. Als voorbeeld wordt hier het rekenen met guldens van 28 stuivers vermeld, zoals dat tot in de 18e eeuw in Friesland en Overijssel gebruikelijk was.

Het pond Hollands

In de gehele Republiek behalve Zeeland was het pond gebaseerd op het pond Hollands van 40 groten (1 groot = 1/2 stuiver). Dit pond van 40 groten was dus gelijk aan een gulden. Het pond werd onderverdeeld in 20 schellingen, waarbij de schelling gelijk was aan een stuiver. De schelling werd onderverdeeld in 16 (Hollandse) penningen. In dit systeem was het pond dus gelijk aan een gulden, de schelling gelijk aan een stuiver en de penning gelijk aan een halve duit. Bij het pond Hollands betekende een notatie in de rekening van £ 1 : 13: 4 dus een bedrag van 1 gulden, 13 stuivers en 2 duiten.

Holland: pond Hollands (pond van 40 groten = 1 gulden)

pond		schelling		penning
1 pond	=	20 schelling	=	320 penning
		1 schelling	=	16 penning

Het pond Vlaams

In Zeeland was het pond gebaseerd op het pond Vlaams, een eenheid ter waarde van 240 groten. De rekenmunt van het pond Vlaams kwam dus overeen met een bedrag van 120 stuivers oftewel 6 gulden. De schelling (1 /20 pond) kwam dus overeen met 12 groten oftewel 6 stuivers. Deze waarde bestond ook als werkelijke munt. De penning in dit systeem kwam dus overeen met 1 groot oftewel 1/2 stuiver. Bij het pond Vlaams betekende een notatie in de rekening van £ 1: 13: 4 dus een bedrag van 10 gulden.

Zeeland: pond Vlaams (pond van 240 groten = 6 gulden)

pond		schelling		penning
1 pond	=	20 schelling	=	240 penning
		1 schelling	=	12 penning

Guldens van 24, 28 of 29 stuivers

In Friesland en Overijssel is het tot in de 18e eeuw gebruikelijk geweest om ook in andere guldens dan guldens van 20 stuivers te rekenen. In Friesland zijn guldens van 28 stuivers gebruikt. Deze eenheid was gebaseerd op de Duitse goudgulden die vooral in het oosten van de Nederlanden in de 15e en 16e eeuw een belangrijke rol in de circulatie speelde. Deze gouden munt werd de Rijnse gulden genoemd naar de gulden van de keurvorsten aan de Rijn. Van 1499 tot 1541 had de Rijnse gulden een waarde van 28 Bourgondische stuivers. Hoewel de koers van het goudstuk later opliep, werd deze waarde vastgehouden als rekenmunt. In 1601 heeft Friesland als eerste provincie ook zilveren munten ter waarde van 28 stuivers geslagen, de zogenaamde florijnen. Dit voorbeeld is nagevolgd door de Overijsselse steden, Groningen, Nijmegen, Zutphen en Westfriesland.

In Overijssel zien we in de rekeningen als rekenmunt een Rijnse gulden van 24 of van 29 stuivers. Aan het eind van de rekening worden deze guldens omgerekend in carolusguldens van 20 stuivers.

De rekenmunten van de Republiek

Het volgende overzicht is gebaseerd op een 18e eeuws koopmansboekje *Nelckenbrechers Taschenbuch der Münz-, Maaß- und Gewichtskunde für*

Kaufleute (Berlin 1799, 8e druk). De waarden die als munt bestonden zijn cursief gedrukt.

pond Vlaams	<i>gulden</i>	<i>schelling</i>	<i>stuiver</i>	<i>groot</i>	<i>duit</i>	<i>penning</i>
1 pond Vlaams	6 gulden	20 schelling	120 stuiver	240 groot	960 duit	1920 penning
	1 gulden	3 1/3 schelling	20 stuiver	40 groot	160 duit	320 penning
		1 schelling	6 stuiver	12 groot	48 duit	96 penning
			1 stuiver	2 groot	8 duit	16 penning
				1 groot	4 duit	8 penning
					1 duit	2 penning

Courant en Banco

Geldbedragen in de Republiek konden in twee verschillende geldsystemen uitgedrukt worden: Hollands Courant en Hollands Banco. Courant was gelijk aan de waarde van werkelijke tastbare munten. Banco of bankgeld was de rekeneenheid van de Amsterdamsche Wisselbank en werd gebruikt door de bank en de groothandel van ca. 1633 tot 1816. De bank bleef, ondanks de koersen van de omlopende munten, haar boekhouding baseren op de rijksdaalder van 1606 à 50 stuiver, terwijl deze elders 52 à 53 stuiver gold. Hierdoor deed bankgeld een agio (verhoging) van ongeveer 4 à 5 % (4 7/8 %).

Rekenmunten in de Zuidelijke Nederlanden

Gezien het gezamenlijk verleden van Noord en Zuid vanuit de Bourgondische Nederlanden en de intensieve handelscontacten tussen de Republiek en de Spaanse en later Oostenrijkse Nederlanden lijkt een kleine excursie naar de rekenmunten van de Zuidelijke Nederlanden op zijn plaats.

In de Zuidelijke Nederlanden werd gerekend in het pond Artesisch ter waarde van een gulden van 20 sols of stuivers. De sol of stuiver werd onderverdeeld in 12 deniers of penningen. Ook kon, net als het Hollandse pond, de stuiver verdeeld worden in 16 (in dit geval Brabants genoemde) penningen. Het volgende overzicht is weer gebaseerd op *Nelckenbrechers Taschenbuch der Münz-, Maaß- und Gewichtskunde für Kaufleute* (Berlin 1799, 8e druk). De waarden die als munt bestonden zijn cursief gedrukt.

livre Flam. pond Vlaams	florin Brab. gulden	escalin schelling	sol/patard stuiver	gros groot	liard oord	deniers penning	deniers Brab. penning
1 pond Vlaams	6 gulden	20 schelling	120 stuiver	240 groot	480 oord	1440 penning	1920 Brab. p.
	1 gulden	31/3 schell.	20 stuiver	40 groot	80 oord	240 penning	320 Brab. p.
		1 schelling	6 stuiver	12 groot	24 oord	72 penning	96 Brab. p.
			1 stuiver	2 groot	4 oord	12 penning	16 Brab. p.
				1 groot	2 oord	6 penning	8 Brab. p.
					1 oord	3 penning	4 Brab. p.

Courant en wisselgeld

In de Zuidelijke Nederlanden kende men een vergelijkbare situatie met Brabants Courant en Brabants Wisselgeld. Brabants Courant was gelijk aan de werkelijke Zuid-Nederlandse munten. Brabants Wisselgeld deed een agio van 16 2/3 %, oftewel 6 in Wisselgeld was gelijk aan 7 in Brabants Courant

Waardeverhouding Noord-Zuid

Voor de waardeverhouding tussen het geld van de Republiek en de Zuidelijke Nederlanden kan Hollands Courant ongeveer gelijk gesteld worden met Brabants Wisselgeld. In werkelijkheid was Brabants Wisselgeld iets minder waard dan Hollands Courant. Het is helaas niet mogelijk een vaste koersverhouding tussen de systemen van de Republiek en de Zuidelijke Nederlanden te geven. Een redelijk nauwkeurige waardeverhouding kan weer uit de *Nelckenbrecher* van 1799 gehaald worden. Een prijsvergelijking op basis van de waarde van een Keulse mark fijn zilver en de koers van de Franse écu (zilveren kroon) geeft overeenkomstige, maar niet geheel gelijke uitkomsten.

waarde in stuivers	Franse écu		Keulse mark fijn zilver	
	stuivers	index	stuivers	index
Hollands Banco	53	95,1	465	95,4
Hollands Courant	55,5	100	487,5	100
Brabants Wisselgeld	56	100,9	499	102,4
Brabants Courant	65,33	117,7	582	119,4

De heer Dermout Debet Aan de Wedu van
Eyck voor 't Jaer 1807

? Januari	in de tuynkamer de lambreseering bijgeverf				
	1 lb grondverf en 1/4 lb best blau 1/4 dag	f	1	1	8
4	de knecht 1/2 dag de timmerman gehaald 3/4 lb olyf	f	-	19	8
	Aen de lambreseering 1/2 lb lino[lie] en 1/2 lb blau	f	-	11	8
	en 1/2 lb zeegroen. Aen de trap 1/2 lb geel	f	-	12	-
	Aen verwen van de plaas 9/2 lb blau	f	3	16	-
5 octo	Aen tijd den baas en knecht elk 3/4 dag	f	2	2	12
	de timmerman gehaald 3/2 lb wit	f	1	8	-
	voldaan den 8 November 1808	f	10	11	4
	per order aan Weduwe Van Eyck				
	J. van Halteren				

De rekening bedraagt in rekenmunt 10 pond, 11 schellingen en 4 penningen; in werkelijk geld betekende dit dus 10 guldens, 11 stuivers en 2 duiten.

Voorbeeld van een rekening in Vlaamse ponden

Declaratie van verschot, van
twee-Rijzen gedaan buykens t' L.
mij Daniël de Blicke, ten u n.
Laude, ende de graeffelike Munt
door- order vande Ed: Heeren ge-
Raden vande Ed: mo: Heeren Staten
Zeeland. als hier naer volgt.

betahlt adu den Dragen, die de munt-
geldt gheft, tot de munt-
Giffen Gelyc par quytantie — £ : — 8 — 10

betahlt adu port van bejiden, vande munt-
van Rotterdam — — — — — £ : — 3 — :

betahlt, voort' flijpen, die arbeiden, van
get' jfweren G munt-
13. aingiftus — betahlt adu vragt om naar Rotterdam G
die fagt te vande G wden, om aldaer
get' jfweren tot de munt- te bejiden
vande go te munden, volghet de Commiffie
rade van geseide, van gade Ed: Heeren — £ : — 13 — +

gelt dagen nijt gewest — — a gub £ 7 — 6 — 8

gelt dagen gwest — — a 2 gub £ 3 — 13 — 4

21. noudeb: — betahlt adu vragt, om naar Antwerpen
in wden te vaden, om aldaer de jfne
Caffee tot de xijf te Coopen. dat toe
grant viefert van gade Ed: Heeren — £ : — 10 — 4

betahlt voor jfne Caffee, Gelyc par quytantie 25 — — :

betahlt voort' Lijfent' Antwerpen, vande ditte raffie £ : — 2 — 6

betahlt, voort' tol, op de maas, vande ditte raffie £ : — 10 — :

betahlt, voort' flijpen in arbeiden, vo voort' in
vande de ijtoden voort' flijpe — — — £ : — 6 — 8

betahlt adu vragt van de jfne raffie — £ : — 6 — :

Mogen dagen nijt gewest — — a gub £ 6 — — :

Mogen dagen gwest — — a 2 gub £ 3 — — :

Summe £ 48 — 7 — 4.

Figuur 6. Declaratie van Daniël de Blicke aan de Staten van Zeeland wegens reizen vor de nieuwe muntmachines voor de Zeeuwse Munt te Middelburg, 1671. (Rijksarchief in Zeeland, Middelburg)

Declaratie van verschot voor twee Reysen gedaan buytens t'Land door mij Daniel de Blieck, ten dienste van den Lande ende de graeffelicke Munte door order vande Ed: heeren gecomm: raden van de Ed: Mo: Heeren Staten van Zeeland. als hier naer volgt.

	betaelt aen den draijer, die de modellen gedraeyt heeft, tot				
	metale bollen ende bussen blyckt par quijntantie	£	:	8	10
	betaelt, aen port van brieven, vande smidt van Rotterdam	£	:	3	:
	betaelt, voort' sleepen, enarbeijden, van het iserweck ende	£	:	6	8
	metalen perse				
13 augustus	betaelt aen vracht om naer Rotterdam ende den hage te				
	varen ende weerom, omaldaer het iserwerck tot de munte				
	te visiteren ende op te nemen, volgens de Cornmissie daer				
	van hebbende, van haer Ed: Heeren	£	:	13	4
	helf dagen uijt geweest a 4 gulden	£	7	6	8
	helf dagen geteert a 2 gulden	£	3	13	4
21 novemb:	betaelt aen vrachten, om naer Antwerpen en				
	wederom te varen, om aldaer een isere casse tot een perse				
	te coopen. daer toe geauthoriseert van haer ed: Heeren	£	:	10	4
	betaelt voor d' isere casse, blyckt par quijntantie	£	25	:	:
	betaelt voor t' lijsen t' Antwerpen, voor ditto casse	£	:	2	6
	betaelt, voor 't tol, op de marije, voor ditto casse	£	:	10	:
	betaelt, voor t' sleepen en arbijden, soo voor t' in doen en				
	uijtdoen van t' schip	£	:	6	8
	betaelt aende vracht van de isere casse	£	:	6	:
	negen dagen uijtgeweest a 4 gulden	£	6	:	:
	negen dagen geteert a 2 gulden	£	3	:	:
	somme	£	48	7	4

De rekening bedraagt in rekenmunt 48 pond, 7 schellingen en 4 penningen; in werkelijk geld betekende dit dus 300 guldens en 4 stuivers.

Rijksmuseum Het Koninklijk Penningkabinet

Rijksmuseum Het Koninklijk Penningkabinet biedt uitgebreide faciliteiten om alle vragen over munten en penningen te beantwoorden. De bibliotheek van het Penningkabinet bezit ca. 18.000 boeken, overdrukken, tijdschriften en veilingcatalogi en is daarmee de belangrijkste Nederlandse openbare collectie op numismatisch gebied.

Steeds meer geautomatiseerde databestanden worden voor de bezoeker ontsloten: de bibliotheek- en documentatiecatalogus, de museumcollectie en het overzicht van muntvondsten uit de Nederlandse bodem, dat op het Penningkabinet wordt bijgehouden.

Wekelijks is er een museumspreekuur voor determinatie van (gevonden) munten en penningen en voor het persoonlijk beantwoorden van vragen. Regelmatig verschijnen catalogi, brochures en andere wetenschappelijke en populair-wetenschappelijke publicaties, waarin uiteenlopende aspecten van de numismatiek aan bod komen.

Openingstijden bibliotheek: dinsdag t/m vrijdag 10.00 - 16.45 uur.

Museumspreekuur: elke woensdagmiddag 14.00 - 16.45 uur.

Rijksmuseum 'Het Koninklijk Penningkabinet'

Rapenburg 28

Postbus 11028

2301 EA Leiden

Telefoon 071-5120748

Fax 071-5149941

Literatuur

- Beek, E.J.A. (ed.), *Encyclopedie van munten en bankbiljetten* (Houten 1986)
- Beek, Bert van, Hans Jacobi en Marjan Scharloo, *Klinkende Munt* (Amsterdam 1985)
- Gelder, dr. H. Enno van, *Munten en Geld in de 16e eeuw*, Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het Ambt van Bijzonder Hoogleraar in de Numismatiek aan de Rijksuniversiteit te Leiden op vrijdag 28 mei 1976, (Leiden 1976)
- Gelder, dr. H. Enno van, *Munthervorming tijdens de Republiek 1659-1694* (Amsterdam 1949)
- Gelder, dr. H. Enno van, 'Muntnamen in de Nederlanden, 15e - 17e eeuw', *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 78 (1991) 5-100
- Gelder, dr. H. Enno van, *De Nederlandse munten* (Utrecht 1965) (Aula pocket 213)
- Janssens, V., *Het geldwezen der Oostenrijkse Nederlanden* (Brussel 1957)
- Nelckenbrecher, *Taschenbuch der Münz-, Maaß- und Gewichtskunde für Kaufleute* (Berlin 1799; 8e druk)
- Verkade, P., *Muntboek bevattende de namen en afteelingen van munten, geslagen in de zeven voormalig vereenigde Nederlandsche provinciën* (Schiedam 1848)